

УДК 35.078.33

Сердюкова Олена Євгенівна

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри публічного управління, менеджменту та маркетингу
Східноукраїнський національний університет ім. В.Дала

Serdiukova Olena

Candidate of Sciences in Public Administration (PhD),
Senior Lecturer of the Department of Public Administration, Management and Marketing
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University
ORCID: 0000-0002-2745-4040

DOI: 10.25313/2617-572X-2025-6-11154

ВІДНОВЛЕННЯ ЗРУЙНОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТНО-ОБ'ЄКТНИХ ВІДНОСИН

RECONSTRUCTION OF DESTROYED TERRITORIES IN UKRAINE: ESSENCE AND FEATURES OF SUBJECT-OBJECT RELATIONS

Анотація. Вступ. Сьогодні відновлення постраждалих від військової агресії РФ територій є першочерговим завданням для органів влади, як на місцевому, так і на державному рівні. Світовий досвід свідчить, що відновлення стає поштовхом для нового рівня розвитку країни, що будувався завдяки обґрунтованим та оперативним діям влади у поєднанні з великим бажанням населення відновити зруйновані території, але участь мешканців потребувала координації дій з боку державних та місцевих інституцій. Тому, визначення актуальної для України концепції відновлення постраждалих внаслідок військової агресії РФ територій з визначенням функцій у суб'єктно-об'єктних відносинах, що виникають в процесі відновлення, етапів, методів та інструментів його здійснення, можливостей та особливостей їх реалізації в Україні, а також проблем, що гальмують ці процеси, є нагальним питанням в сьогоденнішніх реаліях необхідності подолання руйнівного впливу країни-агресора на українські території.

Мета. Метою статті є з'ясування стану суб'єктно-об'єктних відносин в системі відновлення зруйнованих територій в Україні та визначення в них ролі та функцій суб'єктів відновлення, а також проблемних питань, що заважають відновлювальним процесам, з метою їх подальшого удосконалення.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правові акти щодо відновлення зруйнованих/пошкоджених об'єктів нерухомого майна, оцінки збитків, компенсації за зруйноване/пошкоджене майно внаслідок військової агресії РФ; 2) статистичні дані щодо завданої шкоди за секторами діяльності; 3) праці науковців, які стосуються відновлення зруйнованих територій.

В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: статистичні (для визначення структури завданих збитків внаслідок військової агресії РФ за секторами діяльності); теоретичного узагальнення (для характеристики суб'єктно-об'єктних відносин, що виникають в процесі відновлення територій та визначення рівнів управління відновленням територій); аналізу та синтезу (при дослідженні проблем, що заважають ефективному відновленню зруйнованих територій в Україні); логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

Результати. З'ясовано рівні управління відновленням зруйнованих територій, виділено суб'єкти й об'єкти управлінського впливу в процесі відновлення, їх функції та зв'язки між ними. Визначено особливості системи відновлення зруйнованих територій. Згруповано інструменти відновлення зруйнованих територій. Сформульовано етапи відновлення зруйнованих територій. Визначено проблемні питання, що заважають здійснювати ефективне відновлення зруйнованих територій в Україні.

Перспективи. Українській державі необхідно зосередитися на розробці політики повернення українських громадян, що виїхали за кордон, та залученню їх до процесів відновлення територій. Для цього повинні бути розроблені не тільки економічні заходи, а, на наш погляд, в першу чергу, соціальні, наприклад, створення умов для їх повернення, забезпечення житлом та усім необхідним тих, хто його втратив. Залучення населення до відновлювальних процесів та розбудови

української держави сприятиме її розвитку та досягненню сталого рівня життя та задоволення потреб громадян для нормальних умов функціонування. Подальші розвідки будуть присвячені вдосконаленню суб'єктно-об'єктних відносин у відновлювальних процесах на підставі виявлених проблем.

Ключові слова: відновлення, зруйновані території, суб'єктно-об'єктні відносини, військова агресія РФ, збитки, реєстр, органи влади, громадськість.

Summary. Introduction. Today, the reconstruction of territories affected by the military aggression of the Russian Federation is a top priority for authorities at both local and state levels. Global experience shows that reconstruction becomes a catalyst for a new level of national development, driven by well-founded and prompt actions by the authorities combined with the strong desire of the population to restore the destroyed territories. However, the participation of residents requires coordination of actions by state and local institutions. Therefore, defining a relevant concept for Ukraine to reconstruct territories affected by the military aggression of the Russian Federation, identifying functions in the subject-object relations that arise in the reconstruction process, stages, methods, and tools for its implementation, opportunities and peculiarities of their realization in Ukraine, as well as problems that hinder these processes, is an urgent issue in today's reality of overcoming the destructive impact of the aggressor country on Ukrainian territories.

Purpose. The purpose of this article is to clarify the state of subject-object relations in the system of reconstruction destroyed territories in Ukraine and to determine the roles and functions of reconstruction subjects, as well as the problematic issues that hinder reconstruction processes, with the aim of further improvement.

Materials and methods. The research materials include: 1) regulatory legal acts on the reconstruction of destroyed/damaged real estate objects, damage assessment, compensation for destroyed/damaged property due to the military aggression of the Russian Federation; 2) statistical data on the damage caused by sectors of activity; 3) scientific works related to the reconstruction of destroyed territories.

The following scientific methods were used in the research: statistical (to determine the structure of damage caused by the military aggression of the Russian Federation by sectors of activity); theoretical generalization (to characterize the subject-object relations that arise in the process of territory reconstruction and to determine the levels of territory reconstruction management); analysis and synthesis (in studying the problems that hinder the effective reconstruction of destroyed territories in Ukraine); logical generalization of results (formulation of conclusions).

Results. The levels of management for the reconstruction of destroyed territories have been clarified, as have the subjects and objects of managerial influence in the reconstruction process, their functions, and the connections between them. The features of the system for restoring destroyed territories have been determined. The tools for restoring destroyed territories have been grouped. The stages of restoring destroyed territories have been formulated. Problematic issues that hinder the effective reconstruction of destroyed territories in Ukraine have been identified.

Prospects. The Ukrainian state needs to focus on developing policies for the return of Ukrainian citizens who have gone abroad and involving them in the reconstruction of their territory. For this, not only economic measures should be developed, but, in our opinion, primarily social ones, such as creating conditions for their return, providing housing, and everything necessary for those who have lost it. Involving the population in reconstruction processes and the development of the Ukrainian state will contribute to its development and achieving a sustainable level of living, and meeting the needs of citizens for normal functioning conditions.

Key words: reconstruction, destroyed territories, subject-object relations, military aggression of the Russian Federation, damage, register, authorities, civil society.

Постановка проблеми. Сьогодні відновлення постраждалих від військової агресії РФ територій є першочерговим завданням для органів влади, як на місцевому, так і на державному рівні, що вимагає, враховуючи масштаби завданих руйнувань, колосальних фінансових ресурсів. Подолання цих викликів неможливо здійснити без участі міжнародних інвесторів, що стають самостійними суб'єктами відновлювальних процесів в Україні. Оперативність та ефективність цих процесів стає своєрідним критерієм визначення спроможності влади в сучасних реаліях, її здатності гуртувати українське суспільство та міжнародну спільноту, відповідати очікуванням громадян та забезпечувати їх першочергові потреби.

Багато країн в своїй історії проходили процеси відбудови зруйнованих населених пунктів після ве-

дення бойових дій на їх території. Світовий досвід свідчить, що відновлення стає поштовхом для нового рівня розвитку країни, що будувався завдяки обґрунтованим та оперативним діям влади у поєднанні з великим бажанням населення відновити зруйновані території, що ставало рушійною силою відбудови всієї країни, але участь мешканців потребувала координації дій з боку державних та місцевих інституцій. Тому, визначення актуальної для України концепції відновлення постраждалих внаслідок військової агресії РФ територій з визначенням функцій у суб'єктно-об'єктних відносинах, що виникають в процесі відновлення, етапів, методів та інструментів його здійснення, можливостей та особливостей їх реалізації в Україні, а також проблем, що гальмують ці процеси, є нагальним питанням в сьогоднішніх

реаліях необхідності подолання руйнівного впливу країни-агресора на українські території.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сьогодні велика кількість наукових праць присвячена вивченню проблем відновлення зруйнованих територій як в Україні, та і в інших країнах, на території яких велись бойові дії. Українські вчені О. Євсюкова [4], Г. Кузьменко, А. Телендій [6], Н. Мартинович [7], Т. Мединська [8], І. Пирога, М. Пирога [13], Я. Пухальська [14] в своїх роботах досліджували сутність процесів повоєнного відновлення постраждалих від збройних конфліктів територій, методи та інструменти їх реалізації, зокрема впровадження й інноваційних, та їх вплив на результати відновлення населених пунктів.

Вивченню досвіду повоєнного відновлення зруйнованих територій в зарубіжних країнах та можливостей його імплементації в Україні, орієнтуючись на обмежені фінансові ресурси, збереження історичної ідентичності та правильне визначення стратегічних напрямів відновлення, досягаючи справжнього економічного дива в економічному розвитку держави, присвячували свої наукові праці Н. Аверчева, А. Єфремов [1], О. Герасімова [2], А. Дука, Г. Старченко [3]. С. Іванов [5].

Проте, недостатньо дослідженими залишаються ще питання визначення оптимальних суб'єктно-об'єктних взаємодій в системі відновлення зруйнованих територій за допомогою різних методів та інструментів з урахуванням спрямованості відновлювальних процесів

на досягнення більш досконалого стану населених пунктів, ніж той, що був до руйнувань.

Формулювання мети статті. Метою статті є з'ясування стану суб'єктно-об'єктних відносин в системі відновлення зруйнованих територій в Україні та визначення в них ролі та функцій суб'єктів відновлення, а також проблемних питань, що заважають відновлювальним процесам, з метою їх подальшого удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. За підрахунками Київської школи економіки (KSE) загальна сума прямих збитків, завданих інфраструктурі України внаслідок повномасштабного вторгнення РФ, станом на листопад 2024 року сягнула майже \$170 млрд, що на \$12,6 млрд більше, ніж на початку 2024 року [12]. Структура таких збитків наведена на рис. 1.

Як видно з рис. 1, найбільш постраждалими внаслідок військової агресії РФ за секторами економіки України є житловий сектор та транспортна інфраструктура — 38% та 24% в загальній сумі завданих збитків відповідно. Наступними після цих секторів господарювання є енергетичний сектор і промисловість, будівництво та сектор послуг, частка яких в загальній сумі завданих збитків складає по 9% кожний. При цьому збитки, завдані Україні військовою агресією, ростуть з кожним днем і несуть не тільки економічний характер, але й соціальний і гуманітарний характер. Такі збитки не завжди виявляється можливим точно підрахувати. Так, на-

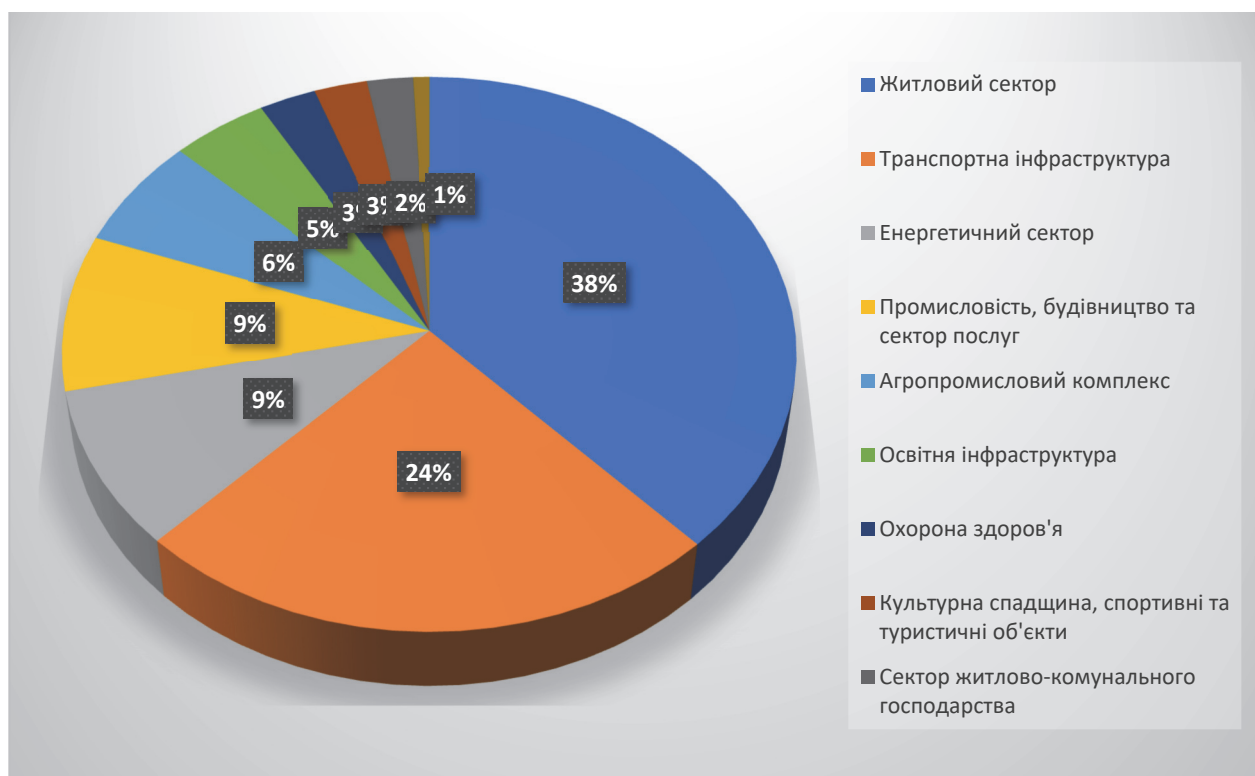

Рис. 1. Структура збитків, завданих Україні внаслідок військової агресії РФ станом на листопад 2024 року, %
Джерело: побудовано автором на основі [12]

приклад, сьогодні важко оцінити в повному обсязі наслідки демографічних змін, що пов'язані із вимушеним переселенням значної частини громадян, їх виїздом за кордон, загибеллю великої кількості чоловічого населення, зокрема репродуктивного віку, зменшенням народжуваності в країні.

Більш того, реальні результати впливу цих факторів на економіку України, стануть відчутними через певний проміжок часу. Ці збитки важко відновлювати на відміну від економічних.

Відновлення економіки в сучасному трактуванні передбачає комплекс заходів у різних сферах господарської діяльності країни, спрямованих на відновлення її конкурентоспроможності, налагодження виробництва, підвищення рівня життя людей і внутрішнього та зовнішнього попиту на основі інноваційних підходів і технологій [5].

Ключовими викликами відбудови зруйнованих територій в Україні сьогодні є масштабність руйнувань, обмеженість фінансових ресурсів, складність координації зусиль, необхідність забезпечення безпеки.

Для подолання економічних збитків необхідні інвестиції та належна державна політика щодо відновлення країни, яка включає обґрунтоване планування та розподіл ресурсів, а також контроль за ефективністю відновлювальних процесів [6].

Відновлення зруйнованих територій включає в себе декілька етапів: розмінування території та очищення її від вибухово-небезпечних предметів; обстеження території, постраждалої внаслідок військової агресії РФ, та зруйнованого/пошкодженого майна; збір інформації про майно та його власника/користувача; визначення шкоди та оцінка завданих збитків; планування відновлювальних процесів; визначення фінансових джерел відновлення, необхідного обсягу матеріальних та трудових ресурсів; надання компенсації за знищене/пошкоджене майно; безпосереднє виконання відновлювальних робіт; моніторинг та контроль відновлювальних процесів.

Побудова оптимальної системи відновлення зруйнованих територій, розробка належної стратегії відновлення з визначенням шляхів відбудови

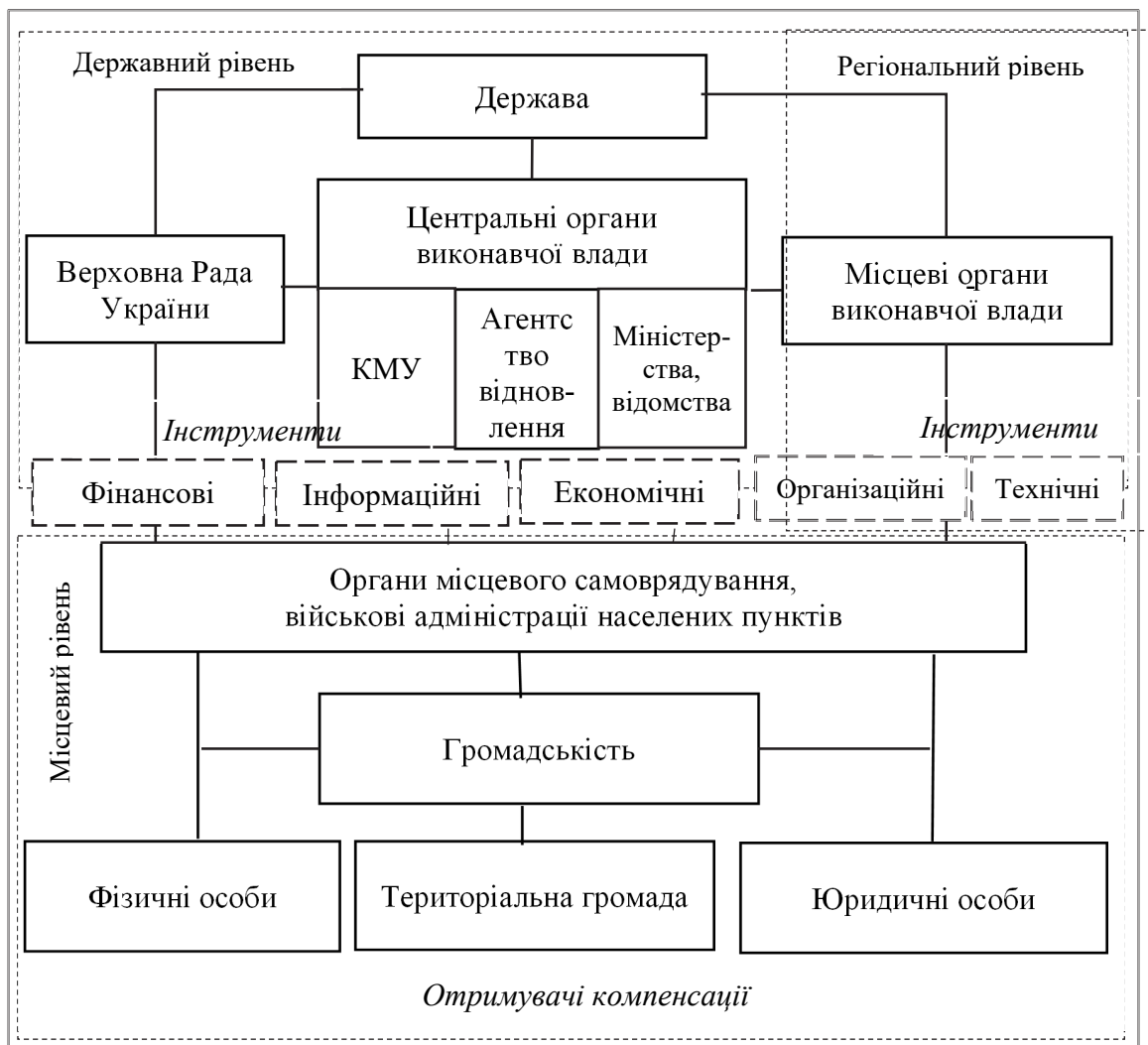

Рис. 2. Суб'єктно-об'єктна схема відновлення зруйнованих територій

Джерело: побудовано автором

та забезпечення її ефективної реалізації є умовою досягнення головної стратегічної мети країни. При цьому, відбудова повинна розпочинатися вкрай оперативно, відразу після завершення бойових дій, очищення території та створення безпечних умов для проведення відповідних заходів. Вся система відновлення зруйнованих територій будується на суб'єктно-об'єктних зв'язках, що встановлюються протягом реалізації таких процесів, та чіткого розподілення функцій між суб'єктами та об'єктами в системі відновлення. При цьому такі зв'язки можуть бути як вертикальними, так і горизонтальними. При здійсненні управлінського впливу суб'єкта на об'єкт відновлення в процесі організації та реалізації відновлювальних процесів використовуються різні інструменти, оптимальний вибір яких забезпечує ефективність здійснення цих процесів.

Суб'єктно-об'єктна схема відновлення зруйнованих територій наведена на рис. 2.

Як видно з рис. 2, сьогодні можна виділити три рівні, на яких реалізуються функції щодо відновлення зруйнованих територій: державний, регіональний і місцевий. Державний та регіональний рівень передбачають організацію та забезпечення відновлювальних процесів на зруйнованих територіях, місцевий рівень — їх організацію та виконання.

Суб'єктами відновлення зруйнованих територій є органи державної влади, органи місцевого самоврядування та громадськість. Об'єктом є відповідна зруйнована територія, його мешканці (фізичні особи) та юридичні особи, яким завдана шкода через військову агресію РФ і які є отримувачами компенсації за зруйновані/пошкоджені об'єкти.

Особливістю системи відновлення в Україні є те, що органи місцевого самоврядування, що представляють відповідну територіальну громаду, є і суб'єктом, який організовує, реалізує процеси відновлення на відповідній території та забезпечує надання компенсації за завдані збитки, і об'єктом цієї системи, оскільки громада також зазнала руйнівного впливу та збитків від військових дій, зокрема втративши своє майно.

До функцій органів державної влади відносяться нормативно-правове забезпечення відновлювальних процесів на постраждалих територіях, зокрема створення та функціонування відповідних державних інформаційних реєстрів, що забезпечують необхідною інформацією органи влади в процесі виконання ними покладених функцій (стосовно зруйнованого/пошкоджененого майна, його власника/користувача, завданих збитків, наданої компенсації, виконаних робіт щодо відновлення); пошук інвесторів, зокрема на міжнародному рівні, фінансування відновлення територій, контроль за ефективністю його реалізації. Особливу роль в відновлювальних процесах відведена Державному агентству відновлення та розвитку інфраструктури України (далі — Агентство відновлення), що є центральним органом виконавчої влади

в сфері відновлення та розвитку інфраструктури України, одним з основних завдань якого є реалізація державної політики щодо забезпечення будівництва, ремонту, модернізації інфраструктури, об'єктів житлової нерухомості, виробничого, громадського та соціального призначення, сфери житлово-комунального господарства тощо, тобто відбудова країни з урахуванням сучасних вимог до функціонування місцевого господарства, орієнтація на новітні технології та інноваційні концепції в будівництві.

На регіональному рівні здійснюються функції методичного забезпечення та супроводження процесів відновлення, а також розробка регіональних стратегій та програм відновлення зруйнованих територій на рівні регіону. Органи влади на регіональному рівні є також зв'язуючою ланкою між суб'єктами державного та місцевого рівня в частині організації відновлювальних процесів.

Виконання функцій нормативно-правового забезпечення відновлювальних процесів здійснюються і на місцевому рівні органами місцевого самоврядування шляхом видання локальних нормативно-правових актів, що враховують особливості здійснення процесів відновлення в певних населених пунктах, наявні ресурси, можливості та ризики. В період воєнного стану такі функції можуть виконувати і спеціально створені тимчасові органи державної влади — військові адміністрації. Місцевий рівень забезпечує безпосередню організацію та реалізацію процесів відновлення, проведення обстеження зруйнованих та пошкоджених об'єктів, визначення ступеню їх руйнації та можливості їх відновлення, створення комісій з надання компенсацій за пошкоджене або знищене майно, надання компенсації постраждалим особам, контроль за використанням отриманих коштів та ефективністю відновлення зруйнованих/пошкоджених об'єктів, наповнення державних реєстрів відповідною інформацією про такі об'єкти, проводить інформаційно-роз'яснювальну роботу серед отримувачів компенсації стосовно порядку подання заяв на компенсацію за пошкоджене/знищене майно, внесення пошкоджених/знищених об'єктів нерухомості до Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України (далі — РПЗМ), механізму надання компенсації, роботи відповідних комісій, порядку використання коштів та інших питань.

Важливу роль у відбудові територіальних громад у повоєнний період буде належати саме органам місцевого самоврядування, які разом з місцевими органами державної влади та військовими адміністраціями вже зараз докладають значних зусиль у відновленні історичної та культурної спадщини, зруйнованого (пошкодженого) житла, соціальної та критичної інфраструктури тощо [4]. Особливість ролі громад пов'язана з децентралізацією та потребою забезпечити відчуття «власності» результатів цієї

відбудови. Громади, як стрижневі учасники цього процесу, мають право вирішувати й планувати процеси відновлення відповідно до визначених власних пріоритетів [13].

Активну роль в процесах відновлення відіграє саме громадянськість, що також стає суб'єктом відновлення зруйнованих територій, яка може проводити анкетування мешканців для визначення напрямів відновлення, проводити інформаційно-роз'яснювальну роботу серед населення, готувати проекти і програму відновлення населених пунктів, приймати участь у комісіях з надання компенсації за пошкоджене майно, здійснювати громадський контроль за ефективністю відновлювальних процесів.

Ефективність активної участі громадськості в відновлювальних процесах постраждалих від військових дій населених пунктів підтверджує і досвід інших країн, що проходили цю процедуру, зокрема Німеччини, Японії, Угорщини, Польщі, Боснії та Герцеговини, Південної Кореї, Сінгапуру та ін. Проте, високі результати відновлення досягались завдяки поєднанню зусиль влади, мешканців, бізнесу та міжнародних інвесторів, хоча експерти багатьом зруйнованим містам, наприклад, таким як Аахен в Німеччині, Варшава та Ельблонг у Польщі, Будапешт в Угорщині пророкували десятиліття на їх відновлення [1–3].

Суб'єктно-об'єктні відносини в процесі відновлення зруйнованих територій передбачають використання наступних груп інструментів її організації: інформаційні, зокрема державні інформаційні системи, що сьогодні є накопичувачами інформації про пошкоджені/зруйновані об'єкти, їх власників, обсяг завданих збитків та стан їх відновлення, громадські слухання та громадські консультації, інформаційні кампанії; економічні, зокрема ДПП, податкова політика, державне регулювання цін, експортно-імпорتنна політика тощо; організаційні, зокрема нормативно-правові акти, стратегії та програми відновлення регіонів та населених пунктів, створення державних та місцевих інституцій тощо; фінансові (залучення інвестицій, зокрема міжнародної допомоги, коштів державних та недержавних фондів, приватного капіталу, кредитних коштів, коштів державного та місцевих бюджетів та ін.), технічні, зокрема ті, за допомогою яких безпосередньо здійснюється роботи з відбудови постраждалих населених пунктів.

Найбільш ефективними, на наш погляд, з інформаційних інструментів є РПЗМ та Міжнародний реєстр збитків, завданих агресією російської федерації проти України (далі — Реєстр збитків), що є елементами загального компенсаційного механізму, який забезпечує відновлювальні процеси в Україні. До проблем функціонування цього реєстру слід віднести наступні:

1) реєстр збитків функціонує тільки для подання заяв про завдані збитки, компенсаційна комісія досі не працює;

- 2) не визначено суб'єкта та механізм подання заяв про отримання компенсації за завдані збитки, інформація про які міститься в Реєстрі збитків (міжнародні інституції, центральні або місцеві органи виконавчої влади);
- 3) із 43 категорій заяв можна подати тільки заяви за 9 категоріями збитків;
- 4) неможливо подати заяву про завдані збитки, якщо об'єкт нерухомості не зареєстрований в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно, це створює проблеми, в першу чергу, для осіб з тимчасово окупованих територій, оскільки архіви підприємств не були евакуйовані, і відповідно право власності на нерухоме майно, набуто до 2012 року неможливо підтвердити, навіть маючи оригінали документів про право власності на таке майно;
- 5) неможливо подати заяву про завдані збитки особам, які були переміщені з 2014 року, заяви можна подати тільки про збитки з початку повномасштабного вторгнення РФ;
- 6) дублюється інформація про пошкоджене/знищене житло, яке вже міститься в РПЗМ, і яку постраждалим особам необхідно заново вносити до Реєстру збитків шляхом подання відповідної заяви.

Крім того, сьогодні існують певні проблемні питання, що заважають ефективно здійснювати процеси відновлення на зруйнованих територіях та впливають на стан суб'єктно-об'єктних відносин в системі відновлення зруйнованих територій.

Важливою складовою в процесі відновлення є обстеження зруйнованих/пошкоджених об'єктів та визначення розміру шкоди та завданих збитків. Для планування процесів відбудови зруйнованих територій в Україні, а також визначення обсягу необхідних фінансових ресурсів для цього, процедура оцінки шкоди та збитків, завданих внаслідок військової агресії РФ повинна регламентуватися чинним законодавством. Це дозволить охопити всі сфери суспільного буття, що зазнали руйнівного впливу військової агресії РФ.

На сьогодні основним нормативно-правовим актом, що регламентує основні засади та порядок проведення оцінки об'єктів, пошкоджених внаслідок військових дій, є постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 326 «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» [10]. На виконання цієї постанови центральними органами виконавчої влади за відповідними напрямками розроблені власні нормативно-правові акти, що регулюють процедуру визначення шкоди та збитків, завданих військовою агресією РФ, стосовно сфери діяльності відповідного органу влади.

Всі вони визначають процедуру визначення шкоди та збитків у грошовій формі та встановлюють загальні підходи до оцінки економічних втрат у відповідній сфері господарювання. Проте, досі не розроблені нормативно-правові акти, що

регламентували б цю процедуру в сферах людських втрат та пов'язаних з ними соціальних витрат, втрат об'єктів громадських будівель, об'єктів житлово-комунального господарства та культурної спадщини. Хоча зазначені сфери є надто важливими для людського існування і потребують термінового відновлення, а відповідно оцінювання завданих їм збитків.

Крім того, на рівні регіонів неврегульованими також є питання оцінки шкоди та збитків, завданих військовою агресією РФ, враховуючи особливості цих регіонів та територій громад. Особливо актуальним таке питання є для тимчасово окупованих територій та територій, на яких ведуться бойові дії, де неможливо провести обстеження через загрозу життю та здоров'ю фахівців.

Станом на сьогодні відсутня достовірна інформація щодо втрат обладнання підприємствами, установами та організаціями будь-якої форми власності як в натуральних, так і в вартісних показниках, які не виявляється можливим обчислити, зокрема із причини того, що обладнання і технічні та бухгалтерські документи, залишилися на тимчасово окупованих територіях, були знищені або втрачені через неможливість їх евакуації.

Для оцінки завданих юридичним особам збитків в теперішній час можливо використовувати лише Методику визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності [9]. Проте, використання її для оцінки об'єктів, зокрема і обладнання, що розташовані на тимчасово окупованих територіях та територіях, на яких ведуться активні бойові дії, не виявляється можливим через відсутність можливості провести обстеження та оцінити реальний стан такого майна. Ці дані необхідні для проведення незалежної оцінки пошкодженого або знищеного майна та проведення судової експертизи для визначення розміру економічних втрат юридичних осіб.

Також на сьогодні не визначено порядок компенсації юридичним особам збитків, завданих внаслідок військової агресії РФ. Особливо гостро це питання стоїть для тимчасово окупованих територій та територій, де тривають бойові дії, бізнес на яких, втративши майно, не може відновитися на інших, більш безпечних територіях. Теж саме стосується і підприємств державної та комунальної форм влас-

ності. Більш того, досі відсутній функціонал для подачі інформаційного повідомлення юридичними особами про пошкоджене/знищене нерухоме майно засобами веб-порталу Дія відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 26.03.2022 № 380 [11]. Отже, юридичні особи, які були релоковані з тимчасово окупованих територій та територій, де ведуться бойові дії, не можуть отримати компенсації за понесені збитки внаслідок військової агресії РФ.

Вирішення зазначених проблем на законодавчому рівні дозволить вдосконалити відновлювальні процеси в Україні, оцінити завдані збитки, чітко визначити функції та відповідальність суб'єктів відновлення та забезпечити досягнення його кращих результатів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Підсумовуючи викладене вище, слід сказати, що оптимізація суб'єктно-об'єктних відносин в частині чіткого розподілення функцій між суб'єктами відновлення зруйнованих територій, визначення їх відповідальності, врегулювання питань, що досі не вирішені чинним законодавством, дозволить підвищити ефективність процеси відбудови цих територій та задовольняти потреби населення, що постраждало внаслідок військових дій та уникнути соціальних конфліктів у суспільстві. Оскільки відбудова таких територій з орієнтацією на досягнення більш сталого рівня розвитку, ніж довоєнного, сприятиме загальній меті існування органів влади в українському суспільстві.

Українській державі необхідно зосередитися на розробці політики повернення українських громадян, що виїхали за кордон, та залученню їх до процесів відновлення територій. Для цього повинні бути розроблені не тільки економічні заходи, а, в першу чергу, соціальні, наприклад, створення умов для їх повернення, забезпечення житлом та усім необхідним тих, хто його втратив, оскільки громадськість стає одним з основних суб'єктів відновлювальних процесів, що забезпечує їх ефективність. Залучення населення до відновлювальних процесів та розбудови української держави сприятиме її розвитку та досягненню сталого рівня життя та задоволення потреб громадян для нормальних умов функціонування. Подальші розвідки будуть присвячені вдосконаленню суб'єктно-об'єктних відносин у відновлювальних процесах на підставі виявлених проблем, зокрема нормативно-правових, та орієнтацією на підвищення ролі громадськості в цих процесах.

Література

1. Аверчева Н. О., Єфремов А. О. Досвід повоєнної відбудови та модернізації економіки Німеччини: можливість імплементації в Україні. *Ефективна економіка. Дніпровський державний аграрно-економічний університет*. 2023. № 5. <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1600/1610> (дата звернення: 20.06.2025).
2. Герасімова О. Світовий досвід повоєнного відновлення: успіхи та невдачі. Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 27 квітня 2023 р.) / ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України», Інститут вищої освіти НАПН України. К., 2023. 125 с. С. 57. URL: <http://ief.org.ua/wpcontent/uploads/2023/05/Mizhnar-istor-dosvid-povojen-rekonstrukcii-uroky-dla-Ukrainy.pdf> (дата звернення: 01.05.2025).
3. Дука А. П., Старченко Г. В. Світовий досвід повоєнного відновлення економіки України: уроки для України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 6. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-6-03-06/2022-6-03-06> (дата звернення: 20.06.2025).
4. Євсюкова О. В. Відновлення та розвиток територіальних громад в Україні: проблематика та процесуальна специфіка. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. № 4 (82). С. 110–118. URL: http://ra.stateandregions.zp.ua/archive/4_2023/19.pdf (дата звернення: 07.06.2025).
5. Іванов С. В. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України. *Економіка України*. 2019. № 1 (686). С. 75–89. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/bitstream/123456789/1284/1/ivanov.pdf> (дата звернення: 21.06.2025).
6. Кузьменко Г., Телендій А. Інноваційні моделі публічно-приватного партнерства у відбудові зруйнованих територій: виклики та можливості. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*. 2024. № 4 (76). С. 71–77. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/view/4565/4873> № 4 (дата звернення: 01.05.2025).
7. Мартинович Н. О. Теоретичне осмислення комплексу показників оцінювання економічних та соціальних результатів / ефективності відновлення зруйнованих територій через війну. *Оцінка та відшкодування шкоди, заподіяної веденням агресивної війни Російською Федерацією проти України: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф.*, м. Київ, 19 серп. 2022 р. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана [та ін.]; [орг. ком.: Б. Стеценко (голова) та ін.]. Київ: КНЕУ, 2022. С. 45–50. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/769f913f-bede-4459-9507-09383a1e7908> (дата звернення: 10.06.2024).
8. Мединська Т. В., Боднарюк І. Л., Олійник Н. Р. Міжнародна допомога як основа повоєнного відновлення економіки України. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2023. № 73. С. 93–102. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/1396/1316> (дата звернення: 22.06.2025).
9. Про затвердження Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності: Наказ Міністерства економіки України та Фонду державного майна України від 18.10.2022 № 3904/1223. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1522-22#Text> (дата звернення: 22.06.2025).
10. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 326. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.06.2025).
11. Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.03.2022 № 380. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.06.2025).
12. Прямі збитки інфраструктури України через війну зросли до \$170 млрд — оцінка KSE Institute станом на листопад 2024 року. 2025. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/pryami-zbitki-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-zrosli-do-170-mlrd-otsinka-kse-institute-stanom-na-listopad-2024-roku/> (дата звернення: 05.05.2025).
13. Пирого І. С., Пирого М. І. Роль місцевого самоврядування у відбудові в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. С. 117–123. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/06/20-1.pdf> (дата звернення: 04.06.2025).
14. Пухальська Я. Відновлення та регіональний розвиток України після війни з Росією. *Актуальні проблеми економіки. Хмельницький національний університет*. 2023. № 7 (265). С. 88–98. URL: eco-science.net/wp-content/uploads/2023/07/06.23._topic_Yana-P.-Pukhalskai-88-98.pdf (дата звернення: 18.06.2025).

References

1. Avercheva N. O., Yefremov A. O. Dosvid povoiennoi vidbudovy ta modernizatsii ekonomiky Nimechchyny: mozhlyvist implementatsii v Ukraini. *Efektivna ekonomika. Dniprovskiy derzhavnyi ahrarno-ekonomichnyi universytet*. 2023. № 5. <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1600/1610>.
2. Herasimova O. Svitoviy dosvid povoiennoho vidnovlennia: uspihky ta nevdachi. *Mizhnarodnyi istorychnyi dosvid povoiennoi rekonstruktsii ekonomiky: uroky dlia Ukrainy: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (Kyiv, 27

- kvitnia 2023 r.) / DU "In-t ekon. ta prohnouzuv. NAN Ukrainy", Instytut vyshchoi osvity NAPN Ukrainy. K., 2023. 125 s. S. 57. URL: <http://ief.org.ua/wpcontent/uploads/2023/05/Mizhnar-istor-dosvid-povojen-reonstrukcii-uroky-dla-Ukrainy.pdf>.
3. Duka A. P., Starchenko H. V. Svitovyi dosvid povoiennoho vidnovlennia ekonomiky Ukrainy: uroky dla Ukrainy. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya: ekonomika ta upravlinnia*. 2022. № 6. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-6-03-06/2022-6-03-06>.
4. Ievsiukova O. V. Vidnovlennia ta rozvytok terytorialnykh hromad v Ukraini: problematyka ta protsesualna spetsyfika. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Publichne upravlinnia ta administruvannia*. 2023. № 4 (82). S. 110–118. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/4_2023/19.pdf.
5. Ivanov S. V. Ekonomichne vidnovlennia i rozvytok krain pislia zbroinykh konfliktiv ta voien: nevtracheni mozhlyvosti dla Ukrainy. *Ekonomika Ukrainy*. 2019. № 1 (686). S. 75–89. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/bitstream/123456789/1284/1/ivanov.pdf>.
6. Kuzmenko H., Telendii A. Innovatsiini modeli publichno-pryvatnoho partnerstva u vidbudovi zruinovanykh terytorii: vykyky ta mozhlyvosti. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi akademii upravlinnia personalom*. 2024. № 4 (76). S. 71–77. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/view/4565/4873> № 4.
7. Martynovych N. O. Teoretychne osmyslennia kompleksu pokaznykh otsiniuvannia ekonomichnykh ta sotsialnykh rezultativ / efektyvnosti vidnovlennia zruinovanykh terytorii cherez viinu. *Otsinka ta vidshkoduвання shkody, zapodiiani vedenniam ahresyvoi viiny rosiiskoiu federatsiiei proty Ukrainy: zb. materialiv Mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Kyiv, 19 serp. 2022 r. / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Kyiv. nats. ekon. un-t im. V. Hetmana [ta in.]; [orh. kom.: B. Stetsenko (holova) ta in.]*. Kyiv: KNEU, 2022. S. 45–50. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/769f913f-bede-4459-9507-09383a1e7908>.
8. Medynska T. V., Bodnariuk I. L., Oliinyk N. R. Mizhnarodna dopomoha yak osnova povoiennoho vidnovlennia ekonomiky Ukrainy. *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*. 2023. № 73. S. 93–102. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/1396/1316>.
9. Pro zatverdzhennia Metodyky vyznachennia shkody ta obsiahu zbytkiv, zavdanykh pidpriemstvami, ustanovam ta orhanizatsiiam usikh form vlasnosti vnaslidok znyshchennia ta poshkodzhennia yikh maina u zviazku iz zbroinoiu ahresiiei Rosiiskoi Federatsii, a takozh upushchenoi vyhody vid nemozhlyvosti chy pereshkod u provadzhenni hospodarskoi diialnosti: Nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy ta Fondu derzhavnoho maina Ukrainy vid 18.10.2022 № 3904/1223. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1522-22#Text>.
10. Pro zatverdzhennia Poriadku vyznachennia shkody ta zbytkiv, zavdanykh Ukraini vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.03.2022 № 326. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>.
11. Pro zbir, obrobku ta oblik informatsii pro poshkodzhene ta znyshchene nerukhome maino vnaslidok boiovykh dii, terorystychnykh aktiv, dyversii, sprychynenykh zbroinoiu ahresiiei Rosiiskoi Federatsii: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26.03.2022 № 380. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-%D0%BF#Text>.
12. Priami zbytky infrastruktury Ukrainy cherez viinu zrosly do \$170 mlrd — otsinka KSE Institute stanom na lystopad 2024 roku. 2025. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/priami-zbitki-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-zrosli-do-170-mlrd-otsinka-kse-institute-standom-na-listopad-2024-roku/>.
13. Pyroha I. S., Pyroha M. I. Rol mistsevoho samovriaduvannia u vidbudov v umovakh voiennoho stanu. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. 2023. S. 117–123. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/06/20-1.pdf>.
14. Pukhalska Ya. Vidnovlennia ta rehionalnyi rozvytok Ukrainy pislia viiny z Rosiiei. *Aktualni problemy ekonomiky. Khmelnytskyi natsionalnyi universytet*. 2023. № 7 (265). S. 88–98. URL: eco-science.net/wp-content/uploads/2023/07/06.23._topic_Yana-P.-Pukhalskai-88-98.pdf.

Стаття надійшла до редакції 28.06.2025